

Levél Ignotushoz.

Hozzászólás „Női szavazat”-ról írt cikkéhez.

Engedje meg, szeretve tisztelt Ignotus, hogy sokak nevében itt, a nyilvánosság előtt mondjam el azt az ellenkezést, merem mondani, mert jobban takarja a fogalmat: azt a kritikát, mellyel a nőkért írt vasárnapi cikkét elolvastam.” Ignotus állást foglal mellettünk, ember-számba való befogadásunk mellett, de teszi ezt oly kegyesleereszkedően, oly elnéző-türelmesen, annyira játékbá illeszkedő — ne rontsuk a játékot — felkiáltással, hogy az érdekeltnek tüstént megformálódik a véleménye: nem ez az igazi. Nem ez az igazi megértés, mellyel meg fogják nyitni számunkra az emberi élet kapuit.

Nem azt mondom, hogy meg kell nyitni számunkra a kapukat. Hiába mondanám, hogy kell, ha nem volna természeti törvény és szükségszerű fejlődés, hogy megnyíljanak. De azt mondtam: meg fognak nyitni, mert ezt nagyobb erők döntötték el, mint az ér-te-ő apró pro és kontra hadakozásaink.

Az emberiség történetének, ugyebár, megvan a maga előre megrajzolt kifejlési vonala, a primitív pogányságból meg kellett jönnie a dekoratív pogányságnak, annak túlfejlése után a nazarethi ács fia hozta meg embermillióknak a leegyszerűsödés és szenvedés diadalát, mikor megszűnt egyszerűségnek és szenvedésnek lenni és soha nem látott pompák és gyönyörűségek tivomyája lett, akkor kellett, hogy Brúnóknak és Savonaroláknak, Calvinoknak és Luthereknek legyen brutálisan igazuk, — mikor a könyv megadatott az emberiségnek: a fizikai erő kezdte trónját veszteni s a megnövekedett tömegkultúrával a fizikai erő mindjobban háttérbe szorult: bevonult helyébe a mechanika, s mely mozgatja a kerekek, rugók, lefoglalt természeti erők démonjait: az ész. Az ész detronizálta az erőt (a legfizikább cselekvések egyikében, a hadviselésben, épp most aratja a halál tudomány diadalait) s az ész fordította meg a társadalom patriarkális nyájaskodásait, megteremtette a dolgozókat és kihasználókat, vagy csak egyszerűen rámutatott az igazságtalan arányokra, megsúgta az elnyomottak: te is ember vagy és megteremtette a legnagyobb mozgalmat, mely Jézus Krisztus óta megindult: a szocializmust. A szocializmust, mely névszerint össze-vissza száz éves talán, mely most éli gyermekkorát, melyet lehet ignorálni, letagadni, elnyomni, bebörtönözni és kötél által kivégezni, ha nem szánják neki a megtisztelő golyót, csak egyet nem lehet megcselekedni vele: útját állani nem lehet.

Az emberiség nemcsak Ádámból áll. Az emberiség Ádámon és Éván múlik. Ezen lehet sajnálkozni, ezt lehet kigúnyolni s lehet cinikusan mint szükséges rosszt ideállítani: mégis igaz és változtatni rajta nem lehet. Az emberiség ment át minden evolúción:

Ádám és Éva. Éva mindig ott volt, ahol a terhet Ádámmal meg kellett osztani. A teher évezredek át fizikai volt. A nő viselte a fizikai teher felét: életet adott, mikor a férfi ölni ment, ápolta házát, mikor férje földet, jószágot, kincset hódított, készítette háznépe tételét-italát, szőtte a ruháit, hímezte ékességeit, párolta orvosságait, napestig el volt telve életfentartó munkáival. Mindenekfelett azonban leróta sokszoros anyasága adóját, mert a sok gyermek fontos volt, hisz mindén, munka fizikai erő útján végeztetett. Luthernél talán még érthető volt, mikor azt mondta: »Ha egy asszony kimerül, és végül meghal, mert gyermekeket szül, az nem hiba; hagyjátok belehalni a gyermekszülésbe, mert evégből van ő a világon.«

De Luther óta a világ megváltozott. Nem a gyermekek sokasága a fontos, hanem a nemzedékek képességei. A kvantitás háttérbe szorult a minőség mellett, mert nem a karok döntenek el a fajok sorsát, hanem az ész, mely irányítja a kart. Nem az az anya teljesíti hivatását, ki tizenöt-húsz gyermeknek ad életet, mert a gyakori szülés degenerálón hat vissza a fajra, amellet, hogy a mai gazdasági viszonyok ez esetben nevelést, higiénát, gondozást és kvalitatív felszerelést az életre tökéletesen kizárnának.

Korlátolt számú gyermekeknek lenni kitűnően irányító anyja, ez lehet a mai asszony anyasági hivatása. Ő maga legyen kellőképp felszerelve arra a testi ápolásra, mellyel nevezetesen csecsemő korában el kell látnia gyermekét, hogy csökkentse a (régii időkhez mérten már amúgy is csökkent) gyermekhalandóságot. Legyen kellőleg művelt és szellemi értékkel bíró egyéniség ahhoz, hogy barátja, társa, példája és tisztelet-fóruma is lehessen szellemi kiképzésben nagyra-növő fiai-nak. Igaz, hogy mihamarabb elveszi kezéből gyermekét az iskola. Hogy mások szaktudása váltja fel a gyermek mellett az egykori anyák primitív oktatását. Ezért maradjon az asszony vissza? Ezért éljen tovább mint háztartási munkásnő: az asszony, a tanár, a mérnök, az orvos, az író, a szellemi munkát végző férfi háztartásában? Vajjon nem egy okkal több, ez a dolgoztalanság gyermeke körül, mely őt is munkára családja színvonalan álló munkára utalja? A háztartási munka ma szintén nem az, mint régi időkben volt. Ma készen kapja, gyári, ipari termék gyanánt mindazt a háztartási cikket, melynek termelése azelőtt felemésztette az asszony kezemunkáját és idejét. Nem; élünk a rokkák korszakában... Az az ügyes adminisztrálás, melyre egy háztartásnak¹ manapság „a háztartási munkásnő munkáján kívül szüksége van, az egy kultivált és szociális gondolkodásnak megnyitott eszű asszonytól sokkal tehetségesebben telik, mint egy fizikai munkák szűk körforgalmában futó és kimerülő egyéniségtől.

Úgy áll tehát a dolog, hogy a haladás, a szellemi munka diadala hozta meg önként a nőnek is felszaba-

dulni akaró tendenciáját a kizárólag fizikai munkától. Heréket nem visel el egy egészséges társadalom, S egy társadalomnak akkor voltak csak maximális számú kitarítottjai, mikor formájában, lényegében, fajiségében és teljesítő képességében már bomlásnak indult, mikor beköszönt le commencement de la fin. A nő mint játékszer, mint bábu, mint kéjeszköz vagy ter szem azt, mint »tündér«: akkor szerepelt döntőn, sorsdöntőn és kizárólagosan, mikor egy nép megérett már a halálos ítéletre, és ez jelenségnek nem is volt soha inkább ok, mint tünet. Szívárványos szépségükön keresztül ezek a világlények, kik fáradtak voltak minden munkához, kényelmetlenséghez s így a gyermekhez is, voltak pöffeteg fekélyei egy társadalom testének, melyet belülről kikezdett a halálos kór. Az élni nemakarás vágyának voltak ők jelentkezései. A fejlehtás voltak ők a halál előtt. Művész lelkesedhet érettök. De aki az emberiség ügyét szívén viseli, ezt a legnagyobb ügyet, mely átnő az önzetlenbe és így dolgozni érte mindig kicsit mártíromság: annak nem szabad, csak a dolgozó nőnek tapsolnia. A dolgozó nőnek, ki azt a munkát vette kezébe, mely fontos, mert időszerű, mely nem lehet más, miután a férfi ezt dolgozza, mely nem lehet fizikai, ha a férfi szellemin munkálkodik s mely nem tarthat Luther idejénél, mikor a férfi huszadik századját éli. Az emberiségnek Évája is van. Az a kocsi nem járhat célravezető úton, melynek egyik lovát hegynek hajtják fel, a másikat leterelik az árokba, mikor a kocsi elé mindkét ló be van fogva.

Hogy jól lesik-e a nőnek szellemi egyenjogáért küzdenie? Nem tudom. Inkább úgy van valahogy, hogy vágyunk néhány százezren, akik ezt a küzdelmet felvenni kényszerülünk. Sokan tudatosan nyúlnak szellemi munka, mint fegyver, vértzet s zászló után. De még többen teszik ezt öntudatlanul. A világ minden tájékáról sereglenek; mert Európával versenyre kelve vagy Európát is túlszárnyalva: Amerika és Ausztrália, Afrika kolóniavilága, sőt az álmából révedező Ázsia íá —, egyetemre küldik leányaik legjobbjait. Lányok, szert eszörtan a világ minden sarkán, máról-holnapra arra ébredtek, ösztönük és fejlődésük odavezetett, hogy elhagyják csendes szobáikat, nagyanyjuk és anyjuk szokott foglalkozásait s elmenjenek az őrlő iskolákba, fegyelem présébe szorítsák gyakorlatot nem öröklött agyveleiket, forgassak az ember könyveit, melyeket a férfi féltékeny irigységben lefog magáénak s az írott ige fölé görnyedve éjjel-nappal: lemondjanak a könnyebb sorsról, mely megadatott volna minden asszonyembernek. Miért teszik? Erről nem tudnak számot adni. Olyanok ők, mint a középkor gótikájának apró mesterembere, akire rábízták egy erkély vagy az eresz feje, vagy egy ablak rozettájának gondos mintázatát. Beleöli ebbe a részletbe szeretetét, hitét és ezenfelül egész életét, pedig nem látta a kezdőmester lángeszű tervrajzát, nem látta a templom megkezdését, nem éri meg befejezését

sem és elsikkadnak szemei elől az arányok és ö s z-szefüggések. Olyanok ők, mint ama zsidó-törzs fiai, kik közül csak Mózes látta az ígéret földjét, de ők nem tartoznak még a papok nemzetségéhez sem, ők nem Vihetik a frigyládát és nem verhetik a cimbalmodkat sem, ők csak saját szegény rongyaikat cipelik, mégis járnak a kiváltságosak útporában és magukra veték a végtelen út fáradalmait.

Párisban, Montpellierben, Genfben, Zürichben, Berlinben látott diáklányok, legszeretettebb asszonytársaim¹. Akik szemüket rontották, fiatalágukat, figurájukat, mikor dolgoztak és görnyedtek a könyv fölé. Szépségük ápolását »ebbe felejtették el. Hány éhezett. Hánynak volt otthon kényelmes otthona, ezért haragvó szülője s élhetett volna, ha »nyugton« marad, úri-parazita életet. Nem tette. Nem kellett. Nem hívta senki. Nem tudta miért jött. De jött. Éva aggódott az emberiségért, mi lesz a vonalból, ha egyik fél lemarad. Mi lesz a vonalból? Eltörik. De nem törik, mert az emberiség fejlődni akar, még Van benne öserő, még nem jött el a halálugrás ideje vagy az újmegnemmozgatás a nihil előtt és Éva eljött, mert a természet így akarta. Ezért fognak megnyílni előtte a munkaegyenlőség kapui. -

Szeretve tisztelt Ignotus, ki sokszor volt irányodásom mestere, bocsásson meg, ha a tanítvány most önállóan mert söpörni. Úgy járt most Mester velem, mint Goethe varázslója inasa seprőjével. De hogy bölcs szavával ne küldjön tüstént a kuckóba, engesztelésül, »női« voltom meg nem tagadásául az itt következőket hozzáteszem:

Hallstattban jártam nemrégiben. (Legrégibb kulturvidéke a monarchiának, a kelták és a rómaiak éltek itt már kétezer (évvel ezelőtt.) Hallstatt magasan, hegyek közt fekszik, kis, kerek, sötétmaragdszín-átlátszó tava; van, hegyek zárják körül és el a világtól, melyek hegyén cukorpor csillog, örök hó. Az egész kis város önmagára hagyva és magába házasodva beleépült a hegyoldalba, olyan, mint egy nagy színdarab, olyan, mint egy operadízlet, melyhez komoly ember irt szöveget és zenét. Régi temploma sziklatéren áll a víz felett és ezt fogja körül a régi temető. Egymás mellett láttáin itt naiv sírokat, az őszi naplányban, kristály levegőben, a smaragdvíz felett békésen feküdtek, mint az iskolásgyerekek, akik szorosan (szorongnak padjaikon s a tanító felé emelik engedelmes arcaikat. Az őszi virágok közt, melyek a sírokon nyíltak, minden fekete kereszt-fejfához tűzve egy vers. Ilyen vers, onnét hoztam: »Gottlob, die Stund ist kom'men, Da ich werd aufgenommen Ins schöne Paradeis. Ihr Frommen sollt nicht klagen, Mit Freuden sollt ihr sagen, Dem Höchsten: sei Lob und Preis.« Álltam ezek előtt az iskolásversek előtt, éreztem a halál lelőtt érzett naiv és halálos örömet, kibékülésüket a hitben, a hallani vélt szavakban: Jól van fiam, leülhetsz. És tudtam, akkor tudtam először világosan, hogy az én munkáim is csak ilyen hit, nem különb és

nem egyéb, és az ön Öröme is csak annyiba öröm, mint az ő boldogságuk a halál előtt. De hogy így kell mindennek lennie és ezért hajtjuk le, ők és én, fejünket... Jól van fiam, leülhetsz.

Ez csak eléggé rendszertelen volt, ezt idefogni, ehhez csak elég bolond logika kellett — ezzel csak megmaradt, úgye, írásom kellőképp »nőiesnek«. Ezzel a reménységgel jegyzem levelem.

Dénes Zsófia.